

УДК 75.3.091.26:37.064.2

Ольга Біляковська

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ: КОМУНІКАТИВНИЙ ДИСКУРС

А Досліджені окремі аспекти проблеми взаємозв'язку педагогічного спілкування й оцінювання навчальної діяльності школярів. Акцентована увага на особистості вчителя як головного носія загальнолюдських цінностей, його комунікативних умінь. Визначені домінуючі ознаки стилів спілкування, що забезпечують комфортне навчальне середовище у процесі оцінювання навчальних досягнень учнів.

Ключові слова: вчитель, учень, комунікативні вміння, спілкування, оцінка, оцінювання.

Ольга Биляковская. Оценивание учебной деятельности школьников: коммуникативный дискурс.

А Исследованы отдельные аспекты проблемы взаимосвязи педагогического общения и оценивания учебной деятельности школьников. Акцентировано внимание на личности учителя как главного носителя общечеловеческих ценностей, его коммуникативных умениях. Определены доминирующие признаки стилей общения, которые обеспечивают комфортную учебную среду в процессе оценивания учебных достижений учеников.

Ключевые слова: учитель, ученик, коммуникативные умения, общение, оценка, оценивание.

Olha Bilyakovska. Assessment of the pupil's learning activity: communicative discourse.

S The author of the article explores interconnection between the communication and the assessment of schoolchildren's learning activity. She emphasizes the personality of a teacher as a main representative of human values who also transferees them through his/her communicative skills. The researcher defines some distinctive features of the communicative styles, which provide comfortable educative environment during the process of pupils' assessment.

Key words: a teacher, a pupil, communication, communicative style, a grade, assessment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Провідними ознаками сучасної освіти є орієнтація на формування діяльної, творчо активної особистості, здатної мислити і творити в умовах глобалізації соціокультурних процесів. Формування такої особистості об'єднує інтереси соціального розвитку, середньої та вищої освіти, педагогічної науки і практики. Водночас освітній процес неможливо уявити без педагога як носія і передавача головних знань, як особистості, що здійснює вагомий вплив на формування світоглядної позиції молоді, на її ставлення до себе, взаємодію з навколишнім світом і людьми. Безумовно, що саме вчитель відіграє провідну роль в освіті, адже він допомагає становленню громадянина як особистості й фахівця, зміцненню інтелектуального та духовного потенціалу нації [1, с. 95], збереженню культурної самобутності етносу, є посередником у процесах інтеграції у світовий освітній простір.

Аналіз сучасної педагогічної практики засвідчує наявність суперечностей між високим рівнем професійних знань, умінь, навичок учителів і неспроможністю організувати процес оптимальної передачі їх учням, невмінням залучати дітей до колективної творчої діяльності, створювати доброзичливу атмосферу співпраці, встановлювати з ними психологічний і педагогічний контакт, об'єктивно оцінювати навчально-пізнавальну діяльність школярів, керувати власним емоційним станом. Воче-

видь, однією з причин багатьох проблем, які виникають у педагогічній взаємодії, є недостатній рівень сформованості комунікативних умінь учителя. Зазначимо, що в практиці педагогічної діяльності труднощі виникають саме там, де вчитель має проблеми у спілкуванні з дітьми, зокрема під час контролю й оцінювання їхньої успішності. Якщо вчитель не зуміє навчити школяра сприймати інформацію, застосовувати її на практиці, оцінювати рівень свого поступу в навчанні, то в подальшому в учня виникнуть труднощі в реалізації своїх намігань, професійному становленні, саморозвитку та самореалізації.

Аналіз останніх джерел і публікацій, у яких започатковане розв'язання означеної проблеми. Питання педагогічного спілкування широко висвітлено у психолого-педагогічній літературі. Досліджувалися, зокрема, культура педагогічного спілкування й комунікативна майстерність учителя (Л. Виготський, І. Зязюн, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.); зміст і структура педагогічного спілкування (Б. Ломов, С. Максименко, Б. Паригін, Л. Петровська, В. Семиченко та ін.); психологічні механізми педагогічного спілкування (У. Дімберг, Г. Лебон, Н. Паніна та ін.); комунікативні вміння вчителя (Н. Бутенко, Л. Заблоцька, В. Кан-Калик, А. Капська, Л. Савенкова та ін.). Водночас проблеми контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів знайшли своє відображення в працях науков-

ців Ш. Амонашвілі, Б. Ананьєва, С. Гончаренка, В. Бондара, Х. Века, С. Калаур, І. Кухарева, В. Паламарчука, С. Сисоевої, О. Ярошенко та ін., чий дослідження мають як узагальнюючий характер, так і комплексно розкривають проблеми якості освіти, об'єктивності контролю й оцінювання, психологічного впливу оцінювання на особистість дитини, контрольно-оцінювальної діяльності педагога.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим зазначимо, що проблема педагогічного спілкування в процесі контрольно-оцінювальної діяльності вчителя не одержала достатнього відображення у психолого-педагогічній літературі, тому це дозволило нам прийти до висновку про необхідність дослідження питання взаємозв'язку педагогічного спілкування й ефективності педагогічного оцінювання навчальної діяльності школярів.

Метою статті є спроба науково-теоретично обґрунтувати взаємозв'язок педагогічного спілкування й оцінювання навчальної діяльності школярів, а також визначити спільні ознаки ефективного педагогічного спілкування й оцінювання.

Вклад основного матеріалу дослідження. Важко уявити по-справжньому гуманістичне суспільство без центральної формотворчої постаті – вчителя, духовного провідника, наставника, який володіє мистецтвом впливати, будити думку, захоплювати, спонукати. У процесі взаємодії вчителя й учня народжуються нові ідеї, формуються духовні й матеріальні цінності, творчий потенціал особистості. Вчитель повинен щоденно нести загальнолюдські цінності, жити цими цінностями, говорити про них і практикувати їх, володіти інформаційними й комунікативними технологіями, разом з учнями відкривати нове, бути орієнтиром і індикатором у світі знань [2, с. 6]. Вчитель є частиною комунікативного зв'язку дитини зі світом, без якого особистість не зможе реалізуватися; водночас, як посередник між дитиною та світом, може роз'яснити їй, де вона помиляється, допомогти подолати труднощі в спілкуванні та навчанні. Вчитель використовує мовну комунікацію для досягнення навчально-виховної мети. Слово вчителя виступає тим ключем, який відкриває серце дитини. На важливості слова як засобу навчання і виховання наголошував педагог-гуманіст В. Сухомлинський. «У руках вихователя слово – такий же могутній засіб, як музичний інструмент у руках музиканта, як фарби в руках живописця, як різець і мармур у руках скульптора. Як без скрипки немає музики, без фарби і пензля – живопису, без мармуру й різця – скульптури, так без живого, трепетного, хвилюючого слова немає школи, педагогіки [6, с. 160]. Водночас досліджуючи специфіку роботи вчителя, який не лише навчає, виховує, розвиває своїх вихованців, але й постійно оцінює результати їхньої навчально-пізнавальної діяльності, видатний педагог наголошував: «Навчання уроки, виконання завдань, постійне одержання оцінок у жодному разі не повинні стати єдиною всепоглинаючою міркою, якою вимірюється, оцінюється людина, а вона, маленька людина, сприймає, переживає цю оцінку з особливою гостротою і вразливістю. Вона повинна на власному досвіді переконатися, що її вимірюють багатьма мірами, до неї підходять із різних боків» [5, с. 74].

Успішність педагогічної діяльності вчителя за-

лежить від ефективної реалізації таких завдань: планування й організація пізнавальної діяльності школярів, визначення освітньої мети, використання сучасних навчальних технологій, нових методик оцінювання навчальних досягнень учнів, забезпечення оптимальної педагогічної взаємодії в стосунках зі школярами. Безумовно, що успішному розв'язанню цих завдань сприятиме педагогічне спілкування, яке є засобом реалізації змісту, методів і прийомів педагогічних впливів, спрямованих на формування особистості учня. Воно є одним із найголовніших аспектів професіоналізму і педагогічної майстерності вчителя. Педагогічне спілкування вчителя з учнями має такі цілі: 1) інформаційна – передбачає взаємообмін навчальною інформацією; 2) ціннісно-орієнтаційна – полягає у передачі суспільно значущих і професійно важливих норм і цінностей; 3) спонукальна – полягає у підтримці учня, створенні мотивації його діяльності; 4) соціальна – узгодження спільних дій, отримання зворотного зв'язку про характер стосунків між об'єктами педагогічної взаємодії [4, с. 194]. Водночас, для того, щоб спілкування було успішним, педагог має володіти необхідними комунікативними вміннями. За визначенням науковців, «комунікативні вміння – це вид професійних умінь педагога, які забезпечують реалізацію компонентів педагогічного спілкування, роблять можливим здійснення суб'єктної взаємодії, відносяться до продуктивної діяльності, формуються і розвиваються в ній» [3, с. 34]. Зазначимо, що успіх педагогічної комунікації залежить від того, чи вміє вчитель налагодити контакт із класом, від системності викладу навчального матеріалу, логіки, аргументації в процесі оцінювання знань учнів, уміння стимулювати учнів до діяльності, заохочувати, керувати увагою, знімати емоційну напругу, запобігати виникненню конфліктних ситуацій. Водночас, варто зауважити, що комунікативні вміння педагога у поєднанні зі знаннями, навичками, методичним мистецтвом, психолого-педагогічними якостями особистості створюють умови для об'єктивного та різнобічного контролю й оцінювання навчальної діяльності школярів.

Погоджуємося з науковцями, які вважають, що оцінка може виступати як: 1) емоційне ставлення вчителя до навчання учня, яке виражається за допомогою слова, жесту, міміки, що означають згоду, схвалення, незгоду, незадоволення тощо. Водночас позитивне емоційне оцінювання підтримує віру дитини у свої сили й можливості, а негативне – спонукає до усунення виявлених помилок і недоліків у навчанні; 2) мотивоване оцінне судження, що дає учневі можливість усвідомити, як саме він справився з роботою, завданням, що вдалося, у чому є помилки чи недоліки, як їх краще виправити. При цьому вчителю треба дбати про домінування у школярів позитивних переживань, які пов'язані з оцінкою. Саме тому будь-яке оцінювання повинно ґрунтуватися на доброзичливому й позитивному ставленні до дитини. Наприклад: «Василько виразно й емоційно прочитав вірш, але, на жаль, не вивчив його до кінця. Сподіваємося, що наступного разу він розкаже вірш значно краще»; «Мені приємно, що завдання ти виконала самостійно, хоч і припустилася помилки в одному слові». Важливо, щоб якісна характеристика роботи учня завжди

передувала кількісній оцінці результату. Тому вчителів в процесі оцінювання навчальної діяльності учнів значну увагу варто приділити розгорнутим оціночним судженням. Коли вчитель підбадьорює учня, схвалює його відповідь, роботу, тактовно вказує на помилки та недоліки – це стратегічно впливає на школяра, підвищує його самооцінку, дає впевненість в успішності навчання, робить відкритим до діалогу; 3) оцінка у вигляді цифрового балу. Вчитель фіксує й облікує результати навчально-пізнавальної діяльності учня.

Педагогічне спілкування є поліфункціональним явищем, яке забезпечує обмін інформацією, співпереживання, пізнання особистості, самоутвердження, продуктивну організацію навчальної діяльності. Водночас воно вирізняється своєю поліоб'єктною спрямованістю. Адже педагогічне спілкування спрямоване як на взаємодію учасників навчального процесу з метою їхнього особистісного розвитку, так і на організацію засвоєння навчальних знань і формування творчих умінь, що є головним для педагогічної системи. Педагогічне спілкування допомагає вчителю організувати взаємодію на уроці і в позаурочний час як цілісний процес. Не обмежуючись лише інформаційною функцією, воно створює умови для обміну ставленнями, переживаннями, допомагає самоутвердженню школяра в шкільному колективі, забезпечує співробітництво і співтворчість у класі. Формування суб'єкт-суб'єктних відносин між педагогом і учнем, коли учень стає рівноправним учасником освітньої комунікації, наближає навчальний процес до ідеалу громадянського суспільства. Зазначимо, що ставлення вчителя до учнів детермінує його організаторську діяльність і визначає загальний стиль спілкування, який може бути авторитарним, демократичним і ліберальним.

Авторитарному стилеві властивий диктат, який у процесі комунікативної взаємодії перетворює учня на пасивного виконавця, пригнічує його самостійність й ініціативу. Педагоги з авторитарним стилем не вирізняються багатоманітністю форм оцінювання знань і практичних умінь учнів. Вони майже не коментують оцінки, що виставляють школярам, а інколи й зовсім не ставлять балів. Навіть подяка за хорошу працю учня звучить у таких учителів як докір: «Іване, дивно, що ти добре сьогодні відповідав. Не чекала від тебе такого». Реакцією ж на помилки учня доволі часто бувають різкі слова, висміювання, образливі репліки. Вчителі-«автократи» не залучають учнів до процесу оцінювання, не організують самоконтроль, самооцінювання, взаємооцінювання результатів навчальної діяльності. Вони емоційно не співпереживають учням. Усе це породжує несприятливу психологічну атмосферу, пригнічує школярів, гальмує їхній розвиток, розвиває невпевненість у своїх силах.

У вчителя з ліберальним стилем спілкування майже відсутня стійка педагогічна позиція, він прагне не втручатися у життя учнівського колективу, легко підкоряється суперечливим вимогам, немає стійкої установки щодо контролю та оцінювання успішності школярів, байдужий як до їхніх успіхів, так і невдач. Для вчителя-«ліберала» характерним є нераціональне співвідношення етапів уроку, він майже не піклується про успішну організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів. Форми його роботи начебто демократичні, але через па-

сивність і незацікавленість, нечіткість вимог і брак відповідальності процес навчання стає некерованим і нудним.

Демократичний стиль педагога базується на глибокій повазі до учня, довірі й орієнтації на самоорганізацію, самоуправління особистості та колективу. Педагог-«демократ» дає можливість кожному учаснику комунікації викласти свою позицію, окреслити шляхи вирішення проблеми. Вчитель та учень у процесі навчання діють як партнери, педагог не зводить своїх дій до оцінювання навчальних досягнень учня, а й активно залучає його до цього процесу, заохочує, інформує, розвиває впевненість у собі, ініціативність. Оцінюючи результати навчання, вчитель дбає про домінування позитивних переживань, пов'язаних із оцінюванням знань учнів. У процесі такого спілкування й оцінювання підвищується відповідальність учнів за навчання, розвивається здатність до свідомої, самостійної та творчої праці, забезпечується стабільний результат навчальної діяльності, створюються умови для розвитку особистості.

Отже, від педагога як особистості, від його ставлення до предмета, до учнів, стилю спілкування з ними, від умінь створити емоційно-позитивну атмосферу в класі під час оцінювання знань залежать успіхи школярів у навчально-пізнавальній діяльності.

На основі вищесказаного, вважаємо за доцільне виділити спільні ознаки ефективного педагогічного спілкування й оцінювання навчальної діяльності школярів: 1) відкритість (передбачає визнання вчителем активної ролі учня в навчально-виховному процесі, зокрема в оцінюванні результатів навчально-пізнавальної діяльності. Вчитель не зводить своїх дій до оцінювання знань учня лише за відомими йому критеріями та вказівок щодо прогалин у його знаннях, позаяк надає школяреві повну інформацію про його навчальні досягнення. Учень під керівництвом учителя вчиться аналізувати й оцінювати результати свого навчання, а також оцінювати дії своїх однокласників. Це забезпечує співробітництво, рівність та активність учасників процесу навчання; сприяє формуванню доброзичливих і дружніх стосунків між учнями); 2) демократичність (передбачає певну рівність як у спілкуванні, так і в процесі оцінювання. Відсутнє домінування педагога у спілкуванні, він визнає право учня на власну думку, позицію, з повагою ставитися до його волевиявлення. Вчитель та учень спільно організують пошук, діяльність, аналізують і виправляють помилки, обговорюють проблеми, окреслюють шляхи їхнього вирішення); розвиненість (забезпечує оптимальне педагогічне спілкування й оцінювання, які мають розвивати учня. Прояв учителем справжньої зацікавленості в дитині, її успіхах, готовність завжди підтримати, проявити емпатію, безоцінне сприйняття кожного школяра, визнання надзвичайності досягнень учня в його улюбленій діяльності, вияв щирої поваги, терпляче, з розумінням вислуховування співрозмовника дає змогу задовольнити потребу учня у самовираженні); спрямованість на суб'єкт (орієнтованість учителя у різноманітних ситуаціях спілкування й оцінювання, яка заснована на знаннях і життєвому досвіді; вміння створити ситуацію успіху для кожної дитини, допомогти їй подолати сумніви, напруження у складних ситуаціях, невпевненість у своїх

силах, знаннях; уміння через правильно створену систему спілкування організувати сумісну з учнями творчу навчальну й оцінювальну діяльність).

Висновки та результати дослідження. Підсумовуючи, зазначимо, що сучасний учитель має бути не тільки компетентним фахівцем, але й комунікабельною особистістю з високою культурою спілкування, вмінням вести діалог, об'єктивно оцінювати навчальні досягнення учнів, забезпечувати позитивний моральний та емоційний настрій у педагогічній взаємодії.

Перспективними напрямами подальших досліджень у даному напрямку вважаємо обґрунтування

педагогічних умов ефективної комунікативної взаємодії в процесі оцінювання навчальної діяльності школярів.

Література

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) / Книга для вчителя початкової школи / [упоряд. Г. Древалі]. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 432 с.
2. Завалевський Ю. І. Педагогічні технології підготовки конкурентоспроможного вчителя : навч. посіб. / Ю. І. Завалевський. – Чернівці : Букрек, 2011. – 304 с.
3. Москаленко А. М. Розвиток умінь педагогічного спілкування в системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / А. М. Москаленко. – К., 2001. – 22 с.
4. Піковець Н. Формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів засобами соціально-психологічного тренінгу / Н. Піковець // Збірник наукових праць Уманського ДПУ ім. П. Тичини. – Умань, 2011. – Вип. 4. – 350 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 6 т., Т. 1 / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – 654 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 6 т., Т. 5 / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – 640 с.

УДК 007:304:378.1

Інна Чемерис

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНШОМОВНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

Інна Чемерис. Возможности использования иноязычных периодических изданий в процессе формирования профессиональной компетентности будущих журналистов.

Inna Chemerys. The Usage Potential of Foreign Periodicals in the Formation of Professional Competence of Future Journalists.

А Автор аналізує можливості використання іноземних періодичних видань у процесі формування професійної компетентності майбутніх журналістів. Запропонована система вправ, яка містить дотекстові, притекстові (текстові) та післятекстові завдання і відповідає діагностико-підготовчому, змістово-процесуальному та контроль-коригувальному етапам організації навчально-пізнавальної роботи студентів.

А Автор анализирует возможности использования иностранных периодических изданий в процессе формирования профессиональной компетентности будущих журналистов. Предложена система упражнений, которая содержит до-текстовые, притекстовые (текстовые) и послетекстовые задания и отвечает диагностико-подготовительному, содержательно-процесуальному и контрольно-корректирующему этапам организации учебно-познавательной деятельности студентов.

S The author analyses the use of foreign periodicals in the formation of professional competence of journalists. A system of pretext, text and post text exercises is offered which corresponds to the diagnostic-preparatory, content-procedural and control-correcting stages of learning and investigative activity of students.

Ключові слова: професійна компетентність, іноземна комунікативна компетентність, іноземна мова для спеціальних цілей, методика викладання іноземних мов, медіаосвіта.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, иноязычная коммуникативная компетентность, иностранный язык для специальных целей, методика преподавания иностранных языков, медиаобразование.

Key words: professional competence, foreign language communicative competence, foreign language for special purposes, methods of teaching foreign languages, media education.

Постановка проблеми. На сьогодні все частіше у навчальному процесі робляться спроби застосовувати альтернативні традиційному підручнику засоби: Інтернет, електронну пошту, електронні словники, різноманітні мультимедійні засоби тощо. Така робота вимагає особливої підготовки викладача, достатнього рівня його професійної та інформаційної культури. Не менш важливим є володіння викладачем мистецтвом вибору та використання методів викладання. Цей вибір визначається не тільки державними стандартами, а й мотиваційними, віковими, психологічними, національними особливостями тих, хто навчає та навчається іноземної мови, а також їхньою професійною орієнтацією. Отже,

можна говорити про використання *технології*, під якою розуміємо практичне досягнення поставлених цілей навчання через використання конкретних методів, засобів, поетапних дій викладача і студента в умовах оперативного зворотного зв'язку [2, с. 187].

На нашу думку, використовуючи оригінальні матеріали з періодичних іноземних джерел, студенти поповнюють лексико-граматичний запас, розвивають мовленнєві навички через розвивальні творчі завдання професійного спрямування, долучаються до культурологічних реалій країни, отримують цікаву актуальну інформацію, виробляють звичку систематично читати пресу, висловлюватись ясно і коротко (оскільки англійська мова відрізняється